

A kaliforniai kihívás

Hogyan (ne) szabályozzuk a diszruptív vállalati modelleket

STEVEN HILL

2017. szeptember

- A Szilícium-völgy legújabb irányvonala a „megosztásalapú gazdaság” (sharing economy), amit „eseti munkák gazdaságának” (gig-gazdaságnak), „lekérhető” (on-demand) „egyenrangú felek” (peer-to-peer) vagy „együttműködő-fogyasztásalapú” (collaborative-consumption) gazdaságnak is neveznek. Több tucat „diszruptív” vállalat, mint az Uber, Airbnb, Up-work, TaskRabbit, Lyft, Instacart vagy a Postmates a fogyasztók számára vonzónak bizonyult, de azoknak is, akik „monetizálni” akarják személyes vagyonukat (ingatlant, autót), vagy rugalmas, részidős munkát keresnek. Ezek az új platformok bizonyos értelemben valóban képesek új lehetőségeket kínálni, ám egyúttal számos aggasztó vonásuk is van.
- Az új vállalatok vezérigazgatói között sokan követik a „gazdasági liberalizmus” szélsőséges filozófiáját, elutasítják a szabályozást és igyekeznek elkerülni az adófizetést. Hitvallásuk egy új üzleti modell, amelyben a vállalat alig több mint egy weboldal és egy alkalmazás, néhány vezető és állandó alkalmazott, akiknek az a feladata, hogy használják a technológiát és felügyeljék a szabadúszók, szerződésesek és részmunkaidősök óriási hadseregét.
- A közelmúltban különböző kormányok próbálkoztak szabályokat kidolgozni ezeknek a vállalatoknak, és eközben megmutatkozott, hogy nyilvánvaló fiaszóhoz vezet, hogy a rosszul és hiányosan megfogalmazott jogszabályok nem fedik le ezeknek a vállalatoknak az eltérő jellegét. A dolgozók különböző háttere és a platformokon zajló kereskedelmi tranzakciók anonim jellege miatt a kormányoknak fontos hozzáférni a kereskedelmi tranzakciók adataihoz, hiszen csak azok ismeretében lehet hatékonyan szabályozni. Az adatszolgáltatás helyett azonban ezek a vállalatok inkább jelentős ráfordításokkal, bonyolult politikai és jogi műveleteken keresztül hárítják el a szabályozási kísérleteket.
- Kalifornia és az Egyesült Államok éveken keresztül megelőzték Németországot és Európát a kérdésben. Világossá vált, hogy a munkaerő terén végbemenő változások jóval előrébb tartanak, mint ahogy azt a hagyományos mérések kimutatták.

Tartalom

Bevezetés	3
1. A „megosztásalapú gazdaság I.” hatásai: a kockázatotke-finanszírozással működő „kiüresedő vállalatok” milliónyi forrást és munkahelyet követelnek	3
2. A „megosztásalapú gazdaság II.” hatása: a helyi törvények betartásának és a helyi adók befizetésének elutasítása	4
3. A „megosztásalapú gazdálkodás III.” hatásai: kiskapuk a minimálbérrel szemben	6
4. A „megosztásalapú gazdálkodás IV.” hatásai: „önállósítják” és bizonytalan helyzetű szabadfoglalkozásúvá teszik a munkavállalót	6
5. A „megosztásalapú gazdaság V.” hatásai: a kormányzati szabályozást minősítési rendszerek és az önszabályozás váltja fel	7
6. A digitális gazdaság szabályozása: az Egyesült Államok súlyos tapasztalatai	8
Az Airbnb és a magánszemélyek lakáskiadása – szabályozási hiányosság	8
Uber és a bérelt utak (ride-renting) -- rosszul sikerült szabályozás	10
A szabályozási kísérletek ellenállásba ütköznek	12
„Diszruptívak” a munkaerőpiaci statisztikák is?	12
Nehézségek legfőképpen a munkavállalói jogok érvényesülésében mutatkoznak	12
A munkavállalók csúcstechnológiás ellenőrzése a szabályozási vákuumban ..	13
7. Tanulságok levonása és megfelelő lépések	14
Első lecke: adatok, adatok, adatok	14
A digitális vállalatok szakmai tevékenysége ugyanolyan átlátható legyen, mint más vállalatoké	14
Meg kell őrizni a digitális munkahelyeken a személyi és információs jogokat ..	15
Második lecke: a szabadfoglalkozásúak nemzete	15
Harmadik lecke: a vállalatok adóztatása	15
Negyedik lecke: a digitális vállalatok politikai befolyása	15
Ötödik lecke: a munkavállalókat újra helyzetbe hozni	15
Hatodik lecke: a digitális kornak megfelelő társadalombiztosítási rendszerek ..	16

Bevezetés

Az egyre fejlettebb okostelefonok, a vezeték nélküli nagy sebességű internet és a Big data (vagy a „felhő”) történelmi jelentőségűnek nevezhető összjátéka a társadalom és a gazdaság képét is megváltoztatja.

A legújabb trend Kaliforniából, a Szilícium-völgyből indult el, és a Wall Street befektetési bankjaival és kockázati tőke-befektetőivel szövetségben - olybá tűnik - alapvetően megváltoztatja életünket és munkánkat. Ezt az új formát „megosztásalapú gazdaságnak” (sharing economy), néha eseti munkák gazdaságának (gig-gazdaságnak), „lekérhető” (on-demand), „egyenrangú felek” (peer-to-peer) vagy „együttműködő-fogyasztásalapú” (collaborative-consumption) gazdaságnak is nevezik. A megosztásalapú gazdaság a média kedvence lett: elragadtatott hangon számolnak be minden új fejleményéről, egyebek között a több tíz milliárd dollárt érő vállalatokról, mielőtt még azok egyáltalán nyereséget termeltek volna. A vállalatokat - mint az Uber, Airbnb, Upwork, TaskRabbit, Lyft, Instacart, Postmates és több tucat másik céget, amelyeket mind a San Francisco-öböl mentén alapítottak - egy új világ inkarnációjaként emelik a magasba - Útjára indult e vállalati forma német verziója is, pl. a Clickworker és az AppJobber.

Gyakran nevezik ezeket a vállalatokat „diszruptívnek”, ami az „innovatív átalakulás” egy fajtáját jelenti: a meggyökeredzett, domináns vállalatokat vagy termékeket kiszorítják a piacról az alternatív megoldásokat új technológiával, alacsonyabb költséggel kínáló, kisebb és rugalmasabb versenytársak. A média ezt a „produktív rombolást” modern és jövőbe mutató jelenségként ünnepli, amely - ellentétben a leköszönő 20. század véletlen elavult és nehézkes szabályaival és vállalataival - méltó a 21. századhoz. A Szilícium-völgy „Kaliforniai ideológiájának” ez az igazi filozófiája.

Több éven keresztül figyelhattuk ezeket az amerikai vállalatokat és mostanra már világos, hogy a megosztásalapú/eseti munkák (sharing/gig) gazdaságának új vállalati modellje és technológiai innovációja ígéretes lehetőségeket kínál, de egyben

veszélyeket is rejt. Ezek a platformok, valamint termékeik és szolgáltatásaik vonzónak bizonyultak a fogyasztók szemében, és bizonyos mértékig új munkalehetőséget is kínálnak, különösen azok számára, akik rugalmas, részmunkaidőt biztosító munkalehetőséget keresnek, és azoknak, akik „kívül rekedtek” a munkaerőpiacon (hagyományosan a kisebbségek, a bevándorlók, a fiatalok és bizonyos mértékig a nők). De számos aggasztó vonása is van ezeknek a platformoknak. A vállalatok a vezérigazgatói a „gazdasági liberalizmus” szélsőséges filozófiáját követik, elutasítják a szabályozást és igyekeznek elkerülni az adófizetést. A milliárdjaikból rafinált politikai és jogi befolyást is szereztek, amivel sok szabályozási kísérletet sikerült visszaverniük.

Kalifornia és az Egyesült Államok évekkel járnak Németország és Európa előtt, ahol ezek a fejlemények már most jelentősen átalakítják a társadalmi, politikai és gazdasági körülményeket. Bár az átalakulás folyamata még nem zárult le ott sem, mégis, sokat tanulhatunk abból, ahogyan az Egyesült Államok a „diszruptív” vállalatokat próbálja adóztatni és szabályozni

1. A „megosztásalapú gazdaság I.” hatásai: a kockázati tőke-finanszírozással működő „kiüresedő vállalatok” milliányi forrást és munkahelyet követelnek

A Szilícium-völgy induló, startup vállalatainak legújabb hulláma teljesen átalakítja az Egyesült Államok vállalati modelljét. A második világháborút követő időszakot a vertikális ipari óriások jellemezték, pl. az autóipari vállalatok, ahol egy fedél alatt a teljes gyártási vertikum megtalálható volt: a tervezés, kutatás, marketing és értékesítés. Sok ilyen vállalat - a GM, Volkswagen, Ford, IBM, Siemens, BMW vagy a Daimler - sokszor több száz ezres nagyságrendben teremtett rengeteg munkahelyet.

Ez a vállalati modell most újabb formába csap át, amit jellemzően az Uber taxiszoftvert, vagy az Airbnb, a magánszemélyek lakáskiadásával foglalkozó vállalat, vagy a munkaközvetítő Upwork és Task Rabbit képvisel. Az online marketing és érté-

kesítés terén újtukat elődjük, az Amazon egyengette. Az ilyen vállalatok alig jelentenek többet egy weboldalnál és egy alkalmazásnál, néhány vezetőnél és állandó munkatársnál, akiknek a feladata, hogy a technológiával felügyeljék a szabadfoglalkozásúak, szerződésesek és részmunkaidősök óriási hadseregét.

Az ilyen „nem rendszeres” foglalkoztatással ezek a vállalatok a munka költségét akár 30 százalékkal is csökkenthetik, mert nem kell egészségbiztosítást, nyugdíjbiztosítást fizetniük, sem betegszabadságot, fizetett szabadságot, sem munkahelyi baleset után kártérítést fizetni a munkavállalóknak. Az ilyen típusú munkavállalók könnyebben elbocsáthatók és munkaügyi védelmük is gyengébb. Az Egyesült Államokban nincs joguk szakszervezetet alapítani vagy tagként belépni. A Szilícium-völgy vezetőinek álmaiban és hiperliberális felfogásában ez a tökéletes munkavállaló. A vezérigazgató maximálisan „rugalmas” munkát akar, amitől a munkaerő-kínálat úgy működik, mint a kerti csap – akkor nyithatja ki vagy zárhatja el, amikor akarja.¹

Az ilyen új típusú digitális vállalatoknak a San Francisco-i Upwork a mintapéldánya. Az Upwork egyfajta állás-eBay, összesen 250 rendszeresen foglalkoztatott alkalmazottal, akik a rendelkezésre álló technológiával 10 millió szerződéses és szabadfoglalkozású munkavállalót irányítanak a világ minden pontján.² Az Upworkhoz szerződő munkavállalók szabadfoglalkozású szakemberek: képzett mérnökök, építészek, jogászok, adó-tanácsadók és vezetői szaktanácsadók, de egyebek között olyan szakmákat is megtalálunk, mint weboldal és alkalmazás tervező, fordító, szoftverfejlesztő, logó- és formatervező. A fejlett világ dolgozói Németországból, az Egyesült Államokból és más országokból indiai, thaiföldi és Fülöp-szigeti munkavállalókkal versenyez-

nek. A munkavállalók az állás-árverésen egy „virtuális műhelyben” jelentkeznek az ügyfelek-nél, az eredmény persze előrelátható: a legalacsonyabb ajánlat nyer a lefelé irányuló globális árversenyben: olcsó, harmadik világbeli árakkal kínálnak a fejlett világ árai alá („race to the bottom”).

A digitális kölcsönmunka-piacon a legnagyobb szereplő az Upwork, várható piaci értéke 2020-ra akár 46 milliárd USD is lehet. Sok új digitális vállalat használja ugyanezt a modellt. Az Uber és az Airbnb alig ezer főállású munkatársat alkalmaz, akik a legújabb számítógépes alkalmazásokkal több százezer taxi jellegű gépkocsivezetőt, ill. szálloda jellegű szállásadót felügyelnek. A vállalatok ez utóbbiakat „önálló vállalkozónak” tekintik és ezért nem jogosultak társadalombiztosítási juttatásokra, munkaügyi védelemre vagy szakszervezeti képviselőre. Az Uber becsült piaci értéke mintegy 63 milliárd USD, nagyobb, mint a BMW, GM és Volkswagen értéke – annak ellenére, hogy semmit nem gyárt, és nincs a tulajdonában egyetlen személygépkocsi sem. A cég állítása szerint nem foglalkoztat egyetlen gépkocsivezetőt sem, hiszen a gépkocsivezetők mind önálló „vállalkozók”. Az Airbnb becsült értéke 25 milliárd USD, ami háromszorosa az 50 éves globális Hyatt Hotel lánc értékének – pedig nincs egyetlen szállodája sem, és világszerte is alig rendelkezik ezer közvetlen alkalmazottal.

2. A „megosztásalapú gazdaság II.” hatása: a helyi törvények betartásának és a helyi adók befizetésének elutasítása

Az Egyesült Államokban az induló, startup vállalatok legújabb pimasz verziója egy újabb zavaró vonást is mutat: nem hajlandók betartani a helyi törvényeket és befizetni a helyi adókat. Ezek a vállalatok újraértelmezik a vállalati felelősséget és elszámoltathatóságot. Az induló vállalatok, mint az Uber vagy az Airbnb, megszegik azokat a törvényeket, amelyek eddig a tengeren túl minden egyes városban a szállodák és taxi társaságok felügyeletét jelentették. Ezek a vállalatok új vállalati „jogot” követelnek: először elindítják a vállalatot, és csak később nézik meg, milyen törvények és adószabályok vonatkoznak az adott vállalati formára.

1. A megosztás alapú gazdaság vállalatainak munkaerőpiacáról további részletek, lásd: Steven Hill, *Raw Deal: How the Uber Economy and Runaway Capitalism Are Screwing American Workers*, St. Martin's Press, 2015.

2. Carolyn Said, „Changes at freelance site Upwork are frustrating some contractors,” (Vállalkozókat frusztrálja az Upwork szabadfoglalkozású munkavégzés helyszíneinek változása) *San Francisco Chronicle*, 2015. aug.14, <http://www.sf-chronicle.com/business/article/Changes-at-freelance-site-Upwork-are-frustrating-6445546.php>.

Az Airbnb, a legnagyobb „lakás bérbeadó” vállalat pl. azt állítja, hogy mivel mintegy 34 000 városban működik szerte a világon, ezért egyszerűen nem tudja megismerni a helyi jogszabályokat és adótörvényeket. Az Airbnb önmagát technológiai vállalatnak tekinti, ami csak összeköti a vendéget és a vendéglátót, mást nem tesz, ezért nem tartja magát a cég sem szállodának, sem szállodaipari szolgáltatónak és nem is szeretné, ha szállodaként kezelnék (pl. a tűz- és biztonsági előírások szempontjából). Az Airbnb tehát nem hajlandó szállodai/szobafoglalási adót fizetni, amit egyébként minden szálloda fizet, és ami fontos bevételi forrás a(z ön)kormányzatok számára. Az Airbnb a közelmúltban engedett, mondván, hogy bár a vállalat véleménye szerint nem jogszerű a számára előírt adófizetési kötelezettség, mégis mintegy kettőszáz városban önkéntesen megkezdte az adó fizetését (bár a pontos szám még vitatott). Ebben a tempóban a cég körülbelül ötven év alatt jut el oda, hogy több mint 30 000 városban adót fizessen, addig azonban több milliárd euró adóbevételről fosztja meg az önkormányzatokat.³

Egy olyan viselkedésminta van kialakulóban, ami gyakran jelent gondot. Aggasztó, hogy az induló, startup vállalatok számottevő része gondolja úgy, hogy megúszhatja, ha jogsértést követ el. Ha mégis felelősségre vonják őket a hatóságok, azonnal seregnyi jogászt, lobbistát és számos ügyfelet is mobilizálnak, hogy módosítsák a jogszabályokat. Néha kisebb büntetéseket inkább befizetnek, amit vállalkozási díjként leírhatnak. Ilyen és hasonló gyakorlatok miatt folyik a hatóságok és a vállalatok között a macska-egér játék.

Az Uber a másik példa. Az Uber elsődleges szolgáltató a „bérelt utak” piacán, ami formáját és árát tekintve közel áll bármely taxi- vagy limuzin-szolgáltatáshoz. A taxi vállalatok és limuzin-szolgáltatók a legtöbb városban ún. szállítmányozási adót és egyéb díjakat fizetnek az önkormányzatnak és a hatóságoknak. De az Uber nem hajlandó helyi munkáltatói adót fizetni, mert azt állítja, hogy rá nem vonatkoznak a taxi vállalatokat szabályozó törvények, hisz az Uber nem taxi vállalat, hanem egy technológiai vállalat, ami pusztán a webes alkalmazás alapján összehozza a sofőrt és az utast (a vállalat nevét néhány évvel

ezelőtt valóban megváltoztatták Uber Technologies-ra, ezzel is hangsúlyozva az igen ügyes jogi pozicionálásukat). Az Uber jelentékeny (szövetségi állami) vállalati bevétele az egyes viteldíjából lecsípett díjból származik (a számla kb. 25 – 30 százaléka), ami után vállalati adót fizet. Ugyanúgy, mint az Apple, Google és más vállalatok, az Uber – és természetesen az Airbnb is – az anyaországán kívül is komplex céghálózatot épített ki, adóparadicsomokat hozott létre, amelyek között sok nem több egy postafiók vállalkozásnál valahol a Karib-térségben – mindezt annak érdekében, hogy nagymértékben csökkentsék az adóterheiket.⁴ Ezek a „jövő vállalkozásai” - mondja Stephan Shay, nemzetközi adójogi szakértő és ügyvéd, korábban az Egyesült Államok Pénzügyminisztériumának alkalmazottja, most a Harvard Egyetem oktatója. „A vállalkozások üzleti tevékenységének és vállalati felépítésének a formája teszi lehetővé számukra azt, hogy szinte teljes nyereségüket az Egyesült Államokon kívül könyveljék el. Ha az adóhatóságok nem lépnek fel ez ellen, akkor várhatóan óriási adókieséssel kell számolniuk”⁵

Az Airbnb „diszruptív” vállalati modellje, ugyanúgy, mint az Uberé, tulajdonképpen csak egy dolog körül, az adóelkerülés körül forog. Az Uber azonban az adófizetés mellett sok más rendelkezést is megkerül. A vállalat határozottan állítja, hogy nem taxiszolgáltató vállalat, nincsenek taxijai, és így nem foglalkoztatnak gépjárművezetőket sem, amiből adódóan a tevékenysége után nem kell a szokásos taxiengedélyekkel sem rendelkeznie. A vállalat ezenkívül nem tartozik egyéb rendelkezés hatálya alá sem, pl. a

3. „Airbnb Tax Collection Program Expands, Has Already Collected \$110 Million For Governments,») Airbnb adóbehajtási programja bővül, eddig \$110 milliót fizetett be a kormányzatoknak) AirbnbAction, 1 August 2016, <https://www.airbnbaction.com/airbnb-tax-collection-program-expands-has-already-collected-110-million-for-governments/>.

4. Darwin Bond Graham, „Uber's Tax-Avoidance Strategy Costs Government Millions. How's That for 'Sharing'?» 48 Hills, 1 July 2014. júl. 1., <http://48hills.org/2014/07/10/ubers-tax-avoidance-strategy-costs-government-millions/Changes-at-freelance-sitework-are-frustrating-6445546.php>.

5. David Kocieniewski, „The Sharing Economy Doesn't Share the Wealth,» Bloomberg Businessweek, (A megosztásalapú gazdaság nem osztja meg a javakat) 2016. ápr. 6., <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-04-06/the-sharing-economy-doesn-t-share-the-wealth>.

biztonsági előírások, biztosítási kötelezettségek vagy egyéb előírások sem vonatkoznak rá. Ahol az Uber a törvényi rendelkezések betartására felszólították – alapvetően minden országban – ott a vállalat mindig elhárította, hogy betartassák vele a helyi törvényeket. Helyette komoly jogi és/vagy publicisztikai nyomást gyakorolt.

Ugyanígy, az Airbnb is több százezer „szállásadónak” bocsátja rendelkezésre a technológiáját annak érdekében, hogy megkerülhesse a különböző törvényeket és rendelkezéseket – ezek között a biztonsági kötelezettségre, a biztosítási előírásokra vagy a bérbeadási törvényekre vonatkozó előírásokat. Sok városban alkalmaznak már hosszú ideje olyan törvényeket, amelyek tiltják a magántulajdonban lévő lakások 30 napnál rövidebb időre szóló bérbeadását. Ezzel akarják elkerülni, hogy az ingatlanvállalatok a meglévő lakásállományt a helyi lakáskeresők helyett turistáknak adják bérbe. Coldwell Banker, vezető ingatlanügynök nyilvánosságra került feljegyzései szerint a háztulajdonosok könnyen megduplázzhatják bevételüket, ha a helyi lakosok helyett turistáknak adják bérbe az ingatlanjukat.⁶ Az ilyen jellegű bérbeadások esetében azonban csökken a helyi lakosság számára rendelkezésre álló megfizethető lakáslehetőség. A közkedvelt idegenforgalmi célpontokban, mint San Francisco, Seattle, Los Angeles, New York, de sok más városban is az idők során már egész lakóépületeket, ezek között kizárólag bérlakás célú ingatlanokat vontak ki a piacról, hogy a funkciójukat Airbnb turistaszállókká alakítsák át. New Yorkban egyes Airbnb „szállásadók” sokszor több tucat ingatlant működtetnek, részben akár 200-nál is többet.⁷

Ezek a szállásadók nem azok a „normál emberek”, akiket az Airbnb egy kijelentése szerint saját platformjával segíteni kíván, és akiket a PR arculati

tanácsadók gyakran a vállalat arcaként szeretnek megmutatni. Az Airbnb weboldalak független elemzői szerint az Airbnb-n közvetített vendégek 40-50 százaléka nem magánszállásadónál kap szállást, hanem nagy ingatlancégek bérházaiban. Ennek megfelelően az Airbnb bevételének nagy része ezeknél a cégeknél mutatkozik, képződik.⁸

Az Airbnb számára minden adat elérhető, ezért nyilvánvalóan teljes mértékben tudatában van annak, hogy megsérti a helyi törvényeket, mégsem változtat szinte semmin – pl. a közvetítő szolgáltatóból nem törölte ezeket az ingatlancégeket. Ennek nyilvánvaló oka van: ezek az ingatlancégek hozzák a 25 milliárd USA dolláros piaci érték nagy részét, tehát nagyon fontos részét képezik az – örült sebességgel növekvő – Airbnb vállalati modelljének.

3. A „megosztásalapú gazdálkodás III.” hatásai: kikapuk a minimálbérrel szemben

Az olyan munkaközvetítő portálok, mint a TaskRabbit és az Upwork óriási problémát jelentenek a felügyelő hatóságoknak azokban az országokban, ahol a politikának, hatalmas erőfeszítések árán, sikerült bevezetnie a minimálbért. Az önálló vállalkozó státus miatt a kiközvetített munkavállalók nem rendelkeznek azzal a védelemmel, amit a munka törvénykönyve biztosítana a foglalkoztatottak számára, és így nem jogosultak a minimálbérre sem. Előnyt jelent ezeknek a vállalatoknak továbbá az is, hogy nehezen nyomom követhető az ideiglenes munkavégzésre közvetített munkavállalók foglalkoztatása. A munkavállalóknak gyakran sokkal többet kell elvégezniük egy adott munkáltatónál, mint az eredetileg meghatározott munka lett volna, de ez ellen aligha tiltakozhatnak, hiszen sem jogokra, sem pedig szakszervezeti támogatásra nem számíthatnak. Éppen ellenkezőleg: a megbízó ilyen helyzetekben egy-egy rossz munkavállalói értékeléssel elérheti, hogy a kölcsön-munkavállalót adott körülmények között automatikusan és előzetes figyelmeztetés vagy felmondási határidő érvényesítése nélkül töröljék a platformról. Lukas Biewald, a CrowdFlower San Franciscó-i székhelyű digitális munkaerő közvetítő vállalat

6. Roy Samaan, „Airbnb, Rising Rent, and the Housing Crisis in Los Angeles,” (Emelkedő Airbnb bérleti díjak és lakásválság Los Angelesben) 2015 márc., <http://www.laane.org/wp-content/uploads/2015/03/AirBnB-Final.pdf>.

7. Drew Grant, „Oh Noshi, It's Toshi! Airbnb Opportunist Goes Legit with New Hotels,” (Observer, 2012. szept. 25, <http://observer.com/2012/09/oh-noshi-its-toshi-airbnb-opportunist-goes-legit-with-new-hotels/>).

8. Tom Slee, „The Shape of Airbnb's business,” (Whimsley, 2014. máj. 26., <http://tomslee.net/2014/05/the-shape-of-airbnbs-business.html>).

ügyvezetője és egyik alapítója némi bepillantást adott vállalkozásának keretfeltételeibe: „végül is 2 és 3 dollár közötti órabért fizetünk az embereknek” - mondta egy interjúban. Ez messze az Egyesült Államokban hatályos minimálbér szintje alatt van. „Teljesen attól függ minden, milyen minőségben végezték el a megrendelt munkát.⁹ Azok a munkavállalók, akik azt remélik, hogy minimálbért kapnak, jobb, ha nem is jelentkeznek.

4. A „megosztásalapú gazdálkodás IV.” hatásai: „önállósítják” és bizonytalan helyzetű szabadfoglalkozásúvá teszik a munkavállalót

A Szilícium-völgy „diszruptív” vállalatai sokszor olyan munkát ajánlanak, amelynek minősége kívánivalót hagy maga után. Ugyan mindig hangsúlyozzák, hogy ezek a platformok merőben új lehetőségeket tárnak fel, hiszen „önállósítják” a munkavállalókat, akik ezt követően „független vállalkozóként” és „saját vállalatuk ügyvezetőjeként” működhetnek tovább. A valóságban azonban ezek a munkavállalók kicsi és rosszul fizetett, rövid távú munkavállalási lehetőséget kapnak, amit „eseti munkának” vagy „eseti mikromunkának” lehet csak nevezni („gig”/”mikro-gig”). Ezek a munkák nem adnak foglalkoztatási garanciát, a munkavállalóknak nincs társadalombiztosítása, miközben a munkaközvetítő szolgálat tetemes haszonra tesz szert.

Ha egy szabadfoglalkozású meg akar maradni ebben a rendszerben, sok olyan rövid távú eseti munkát is el kell vállalnia, ami akár csak két hétig, de lehet, hogy két napig vagy csak két óráig tart. Több egymást követő eseti munkát kell összehangolniuk és előfordulhat, hogy egy-egy napon több munkáltatónak is dolgoznak. Minden egyes munkáltatónak külön számlát kell kiállítaniuk és figyelni kell, hogy valóban ki is fizessék őket. Az Egyesült Államokban a szabadfoglalkozásúak szakszervezete végzett egy felmérést, ami szerint a szabadfoglalkozásúak 70 százalékát évente legalább egy munkáltató nem fizeti ki, ami összesen átlagosan 6000 USA-dollár veszteséget jelent évente.¹⁰ A foglalkoztatottaknak ezen felül önmaguknak kell a társadalombiztosítás számá-
ra a munkáltatói járulékokat is befizetniük – ami

szintén lényegesen csökkenti a nettó keresetüket. És ne felejtsük el, hogy rengeteg fizetetlen időbe kerül az is, hogy megszerezzék a következő megbízást.

Ez azt jelenti, hogy a munkájuk értékét pontosan arra az időre redukálják, ami ahhoz szükséges, hogy megírjanak egy jelentést, megtervezzenek egy logót, vagy kitakarítsanak egy épületet. Ez ugyanolyan, mintha egy profi labdarúgó csak akkor kapna pénzt, ha gólt lő, vagy a szakácsot csak az elkészített ételek után fizetnék. A hiperhatékony-
ság nevében a munkanap „nem érdemi” elemeit, mint a szünet, a mosdóban eltöltött idő, a munkavállalói megbeszélések, továbbképzés vagy akár a vízcsapnál vízivással eltöltött idő, egyszerűen törlik a munkaidőből. A TaskRabbit, Upwork, Instacart és más, új digitális platformot működtető munkaközvetítő a hagyományos munkafolyamatok teljes sávját egy-egy feladatra bontja le, így a munkavállalónak már csak a ténylegesen produktív pillanatokat fizeti ki. A munkavállalók teljesítményét viszont folyamatosan ellenőrzik, elemzik, munkájuk minőségét nemcsak a közvetítő platform értékeli, hanem ügyfél-elégedettségi besorolás alapján a megbízó is. Mindezt továbbítják a munkavállaló okostelefonjára.

5. A „megosztásalapú gazdaság V.” hatásai: a kormányzati szabályozást minősítési rendszerek és az önszabályozás váltja fel

A „megosztásalapú gazdaság” szószólói egy „minősítési rendszer” bevezetését javasolták a kormányzati/hatósági szabályozás helyett. Arun Sundararajan professzor, e gyakorlat legismertebb támogatója, amellel áll ki, hogy „nagyobb szabályozási jogkört kell biztosítani a piac és a platformok számára”, valamint határozot-

9. Bambi Francisco Roizen, „Crowdfunder Helps You Earn Extra Bucks,” « Vator.tv, 2010. márc. 30., Interjú Lukas Biewald-al, <http://vator.tv/news/2010-03-30-crowdfunder-helps-you-earn-extra-bucks>. Megjegyzései a videófelvétel 5:09 kezdődik.

10. Sara Horowitz, „Special Report: the costs of nonpayment,” Szabadfoglalkozásúak Szakszervezete, 2015. dec.10., <https://blog.freelancer-union.org/2015/12/10/costs-nonpayment/>.

tan állítja, hogy az értékelési rendszerek „természetüknél fogva kifinomult ellenőrzési mechanizmusokkal rendelkeznek”.¹¹ Az Airbnb pl. egy digitális hírnévfigyelő-rendszert működtet, amelyben szöveges formában vagy csillagokkal lehet értékelni az egyes tranzakciókat. A rendszer a szállásadónak és a vendégeknek egyaránt tájékoztatást ad és a rendelkezésére áll. Hasonló módszert alkalmaz az Uber és több más vállalat is. A valóságban azonban az Airbnb, Uber, TaskRabbit és Upwork vagy hasonló platformok egyre kevésbé kérnek minősítési vagy végzettségi igazolást a szolgáltatást kínálóktól; még a szakmai tapasztalatot sem szükséges igazolni. Egyedül az számít, milyen értékelést adott a legutolsó felhasználó egy-egy végrehajtott szolgáltatást követően. Az értékelés jelentősége sokkal nagyobb, mint ami a valóságban indokolt lenne.

Sundararajan véleménye szerint az értékelési rendszerek mellett az esetek többségében elegendő lenne a platformok önellenőrzése is, és e két ellenőrzési forma szükségtelenné tenné a hatósági előírásokat. „Bizonyítékként” az Airbnb-t említi, ahol „egy volt katonai hírszerző tiszt vezetésével több, mint 50 nyomozót foglalkoztatnak a megbízhatóság-ellenőrző és biztonsági csoportban”, akik a platform biztonságát felügyelik.

Tesztelni akartam az Airbnb biztonsági és „önellenőrzési” rendszerét, ezért bejelentkeztem a vállalat platformján, mint szállásadó. Készítettem néhány belső és külső felvételt a házról, és feltöltöttem az Airbnb weboldalára. 15 percen belül engedélyezték a lakásomat, mint Airbnb bérleményt – minden további háttérellenőrzés, személyi azonosítás nélkül, vagy anélkül, hogy a megbízhatóság-ellenőrző és biztonsági csoportból bárki kapcsolatba lépett volna velem. Akár a szomszédom házáról készült fényképeket vagy egy lakberendezési folyóiratból kivágott fotókat is felölthettem volna. Egy órán belül beérkezett az első foglalási ajánlat, néhány hónap után több tucatnál tartottam. Ha valóban kiadtam volna a házamat, legalább 4000 USA-dollár nettó bevételém lett volna a rövid távú kiadásokból.¹²

Brian Chesky, az Airbnb ügyvezetője, ugyanígy vélekedik a tűzvédelmi és biztonsági rendelkezé-

sekről: ezek az előírások 20. századi, sőt akár 19. századi törvények, amit a 21. század ügyfél-értékelési rendszere már teljesen feleslegessé tesz. Az Airbnb például azzal hirdette magát, hogy ingyen bocsát a szállásadók rendelkezésére egy füst- és szénmonoxid-jelző készüléket. Új szállásadóként az Airbnb weboldal utasításait követtem, és meg akartam rendelni egy ilyen jelzőkészüléket. Azonban hamar kiderült, hogy az ajánlat már nem érvényes. A vállalat ehelyett egy ingyenes biztonsági útmutatókat tartalmazó leírást kínált fel, amin a vendégeim számára feltüntethetem a legszükségesebb segélyhívó számokat, a vészkijáratokat és egyéb tájékoztatást.

Mindez nem pusztán azt teszi nyilvánvalóvá, milyen óriási különbség van aközött, amit a vállalatok mondanak és tesznek, hanem rámutat az „önigazgatás” és az „önértékelés” rendszernek rugalmas valóságára, különösen a törvényi rendelkezésekhez való viszonyára. Több millió épületet alakítanak át kereskedelmi szálláshelyé igen csekély mértékű ellenőrzéssel, ami számos lehetséges veszélyforrást rejt. Ezt mutatják azok a tragikus balesetek és esetek, amelyekről az Airbnb kapcsán számoltak be – csonttörés, szénmonoxid-mérgezés, bomlásban lévő holttest a kiadott lakásban, a szállásadó harapós kutyájának fájdalmas nyomai, sőt egy haláleset is.¹³

6. A digitális gazdaság szabályozása: az Egyesült Államok súlyos tapasztalatai

Az Egyesült Államokban a különböző hatóságok évek óta újra meg újra próbálkoznak, hogy szabá-

11. Arun Sundararajan, „Trusting the ‘Sharing Economy’ to Regulate Itself,” *New York Times*, 2014. márc. 3., <http://economix.blogs.nytimes.com/2014/03/03/trusting-the-sharing-economy-to-regulate-itself>.

12. Steven Hill, „The two faces of Airbnb,” *Business Insider*, 30 October 2015, <http://www.businessinsider.com/the-two-faces-of-airbnb-2015-10?IR=T>.

13 Az Airbnb-hez köthető tragikus esetekről további részletek, lásd, Zak Stone, „Living and Dying on Airbnb,” *Medium*, 2015. November 8. <https://medium.com/matter/living-and-dying-on-airbnb-6bff8d600c04#phx93chhi>; Kashmir Hill, „Egy nőnek meg kellett halni ahhoz, hogy az Airbnb megelőzést szolgáló biztonsági eszközöket adjon a szálláshelyeinek,” *Fusion*, 10 November 2015. <http://fusion.net/story/229589/airbnb-death-safety-regulations/>; valamint Ron Lieber, „Kutya megtámadja a bérlőt – Airbnb felelőssége?” *New York Times*, 10 April 2015, <http://www.nytimes.com/2015/04/11/your-money/questions-about-airbnbs-responsibility-after-vicious-attack-by-dog.html>.

lyozzák a fent vázolt vállalatok ilyen jellegű gyakorlatát – lényegesebb eredmény nélkül. A washingtoni szövetségi kormányzat eddig még teljes mértékben távol tartotta magát ettől a kérdéstől. Kizárólag a szövetségi államok kormányzatai, illetve a városi önkormányzatok kísérelték csak meg, hogy korlátok közé szorítsák a „megosztásalapú gazdaság” burjánzásait. A köztisztviselők általában nem is értették meg teljesen a digitális gazdaság diszruptív jellegét, különösen a megosztásalapú/eseti munka gazdaságét, így erőfeszítéseik aligha mutathatnak sikert.

Az Airbnb és a magánszemélyek lakáskiadása – szabályozási hiányosság

Az Airbnb története **San Franciscóban**, ahol a vállalatot alapították, jelképesnek is tekinthető abból a szempontból, hogy különböző erők hogyan okozhatják a hatóságok megdöbbentő fiasóját.

San Francisco városi tanácsa aggódva figyelte, hogy a megfizethető lakásokat rövid idő alatt nyereséges Airbnb–szálláshelyekké alakították át, ezért törvényben szabályozta a szálláshelyek rövid távú bérbeadását. A törvény szerint a magántulajdonú ingatlan bérbeadása csak bizonyos feltételek mellett tekinthető törvényesnek, így a szállásadók kötelesek a szálláshelyként bérbe adott ingatlanban lakni, azt csak évi meghatározott számú éjszakára adhatják ki abban az esetben, ha előzetesen bejegyeztetik a városnál a szálláshelykiadást. Többen is bírálták ezt az önkormányzati előírást, jelezve, hogy az szakmai szempontból rossz, és nagy valószínűséggel arra vezethető vissza, hogy az Airbnb a San Franciscó-i városházában is befolyással bírt. – A polgármester egyik támogatója egy olyan kockázati-kefinanszírozó, aki több milliárd dollárt fektetett be a Szilícium-völgybe, és komoly részesedése van az Airbnb-ben is. Hamarosan kiderült, lehetetlen a törvényt végrehajtani, mivel elmulasztották az Airbnb-t arra kötelezni, hogy a kereskedelmi célú szállásadói tranzakciókra vonatkozó adatokat adja át (ki, hány éjszakát és milyen áron adott bérbe). A törvény végrehajtása és a helyi adók kivetése szempontjából pedig ez nélkülözhetetlen lett volna. A törvény hatályba lépése után egy évvel a szállásadóknak csak körülbelül 15 százalé-

ka regisztráltatta magát. Az Airbnb továbbra is a szállásadók adatvédelmi jogára hivatkozik, ezért a szálláshelykínálók többsége a mai napig nem regisztrált, és lakását vagy házát továbbra is a névtelenség árnyékában adja bérbe.

A legutóbbi San Franciscó-i választások után mégis kialakult a városi tanácsban a piac szabályozását követelő többség. 2016 júniusában így egy második törvényt is elfogadtak, amely az elsőnek a hiányosságait volt hivatott pótolni. Ezzel a törvénnyel már kötelezően előírták, hogy az Airbnb és hasonló platformok üzemeltetői kínálati palettájukat csak akkor hozhatják nyilvánosságra, ha a bérbe adandó objektumok hivatalos regisztrációs számmal rendelkeznek. Ezzel bizonyíthatják, hogy a város engedélyezte az ingatlan rövid távú bérbeadását. Azok a vállalatok, amelyek nem tartják magukat ehhez az előírás-hoz, napi 1000 dollárig terjedő pénzbüntetéssel sújthatók minden egyes regisztrációs szám nélküli bérbeadási nap után. Ezzel a rendelkezéssel a platformok üzemeltetői is felelősségre vonhatók, ha szállásadóik nem regisztrálják magukat. Az Airbnb arra hivatkozott, hogy nem kíván olyan rendelkezést érvényesíteni a szállásadóra vonatkozóan, amellyel a vállalat maga nem ért egyet, ezért keresetet nyújtott be a végrehajtási intézkedésekre vonatkozóan azzal az indokolással, hogy szabad véleménynyilvánítási lehetőségével él, és a technológiai vállalatok nem tehetők felelőssé az általuk működtetett oldalakon megjelenő bejegyzésekért.

Még nem tudhatjuk, hogy a törvény hatályba lép-e. A kritikusok azonban igen szkeptikusak, hiszen a város továbbra sem kér adatokat az Airbnb-től arra vonatkozóan, hogy ki, mennyi ideig és milyen áron bérli ingatlanát.

Ebben a „macska-egér játékban” San Francisco városa és az Airbnb között nem pusztán a város területén folyó lakásgazdálkodás kérdéseiről van szó, hanem a szálláshelyek adójának befizetéséről is. A közelmúltban az Airbnb mégis elkezdte fizetni ezt az adót, azonban csak azt követően, hogy egy polgári kezdeményezés indult több tízezer összegű alírással, ami miatt 2015 novemberére népszavazást („F propozíció”) rendeltek el az

Airbnb ügyében. Az Airbnb attól való félelmében, hogy a választók a vállalat számára hátrányosan döntenek a népszavazáson, inkább úgy határozott, hogy San Francisco városának havonta egymillió USA-dollár adót fizet. De a tranzakciós adatokhoz továbbra sem biztosított semmiféle hozzáférést a város számára, így a pénzügyi hatóságok nem ítélik meg, hogy ez az összeg valóban megfelel-e a ténylegesen esedékes adó mértékének. A hatóság nem tehet mást, mint hogy vakon bízik a vállalat által megadott adatokban.

A hatóságok több más városban is megpróbálták szabályozni a rövid távú online szállásadást. Schneiderman, **New York** város főügyésze nemcsak arra kötelezte az Airbnb-t, hogy átadja a törvény végrehajtásához szükséges adatokat, hanem arra is, hogy törölje a platformról a „legélelmezebb” szállásadóit, akik egyenként 200-nál több ingatlant hirdetnek. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy állandó felügyeletre van szükség e kérdésben, hiszen alig néhány hónap múltán ezek közül a szállásadók közül többen is újra aktívan szerepeltek a platformon.¹⁴ Az Airbnb New Yorkban sem hajlandó a helyi hatóságoknak átadni a kért adatokat. New York állam csak 2016 júniusában fogadott el egy olyan törvényt, amely sok ponton hasonlít a San Franciscó-i második törvényhez, de egyben határozottan tiltja a rövid távú ingatlan-bérbeadás minden formáját.¹⁵ Becslések szerint az Airbnb New York-i bevételeinek mintegy 50 százaléka tartozik ebbe a kategóriába. Ha valaki mégis ilyen bérbeadást kínál, azt a hatóságok szabálysértésenként 7500 USA-dollárra büntetik. Adatszolgáltatásra azonban a New York-i törvény sem kötelezi az Airbnb-t. A törvény végrehajtásának hatékonyságát még nem lehet lemérni.

A magánszállások turistáknak való bérbeadása **Santa Monicában** is olyan mértékben elterjedt, hogy a hatóságok kénytelen voltak törvényben tiltani a 30 napnál rövidebb időre szóló lakáskiadásokat. Továbbra is megengedett a vendégszoba-kiadás abban az esetben, ha a szállásadó eleget tett bejelentési kötelezettségének, és adó formájában befizeti a városnak a napi szállásdíj 14 százalékát.¹⁶ New Orleansban ezzel szemben gyakorlatilag teljesen betiltották a magánszállások bérbeadását.¹⁷ A vállalati adatokhoz való

hozzáférés hiányában azonban a hatóságoknak eddig mindkét városban nehéz volt a törvényt végrehajtani.

Az **oregoni Portlandben** a városi tanács az Airbnb-vel együtt dolgozott ki egy olyan törvényt, amelynek alapján a vállalat tevékenységének számottevő részét törvényesnek tekintik, ha a szállásadók az engedély megszerzéséhez bejelentkeznek, és hozzájárulnak az ingatlan tűzvédelmi és biztonsági ellenőrzésének elvégzéséhez. San Francisco esetéhez hasonlóan Portlandben is, a törvény hatályba lépését követő egy évben, a 2500 szállásadónak csak 11 százaléka regisztrált.¹⁸ Egy vizsgálati jelentés szerint az Airbnb-ben jegyzett szálláshelyek felében nemcsak egy-egy szobát, hanem teljes házat vagy lakást adnak bérbe a törvényben megengedett évi 95 napnál hosszabb időre. Mindezt annak ellenére teszik, hogy a szállásadóknak a törvény értelmében az évből legalább 9 hónapot a bérbeadásra szánt lakásban vagy házban kell tölteniük.¹⁹ Ez az eset is azt mutatja, hogy az adott körülmények között a rendelkezések csak a helyszínen, fizikailag elvégzett ellenőrzésekkel érvényesíthetők – ami rendkívül drága és időigényes végrehajtási stratégia. A kri-

14. Erin Durkin, «City calls foul on Airbnb scrubbing illegal rental listings before opening books to lawmakers,» New York Daily News, 2016. márc. 7., <http://www.nydailynews.com/new-york/city-demands-data-airbnb-lawbreaking-hosts-article-1.2556128>.

15. Deanna Ting, «Measuring the Impact of New York's New Short-Term Rental Law on Airbnb, Skift, 2016. júl.18., <https://skift.com/2016/07/18/measuring-the-impact-of-new-yorks-new-short-term-rental-law-on-airbnb/>.

16. Tim Logan, «Can Santa Monica – Or Anyplace Else – Enforce A Ban On Short-Term Rentals?», Los Angeles Times, 2015. máj.13. <http://www.latimes.com/business/la-fi-0514-airbnb-santa-monica-20150514-story.html>. 17. Nina Feldman, «Short-Term Rental Stakeholders All Agree on One Thing: Current Law Inadequate, WWO.COM, <http://wwno.org/post/short-term-rental-stakeholders-all-agree-one-thing-current-law-inadequate> [<http://perma.cc/5UB9-8UWL>].

17. Feldman, Nina (2014): «Short-Term Rental Stakeholders All Agree on One Thing: Current Law Inadequate», wwno.com, 18. Juli 2014; <http://wwno.org/post/short-term-rental-stakeholders-all-agree-one-thing-current-law-inadequate>.

18. Shelby King, «Airbnb Is Making Portland's Rental Market Even Tighter,» Portland Mercury, 2015. okt. 1., <http://www.portlandmercury.com/portland/airbnb-is-making-portlands-rental-market-even-tighter/Content?oid=16604536>

19. Az Airbnb-n belül, «How Is Airbnb Really Being Used in and Affecting Your Neighborhood? « (Hogyan használják Az Airbnb-t és hogyan hat ez a szomszédokra?) Az Airbnb-n belül, <http://insideairbnb.com/portland/> (accessed March 22, 2015); Anna Walters, «Air Invasion,» Wilamette Week, 2015. márc.11. <http://www.wweek.com/portland/article-24210-air-invasion.html>).

tikára és a lehetséges szabályozási kísérletekre válaszolva az Airbnb egymillió dollár értékű kártérítési felelősségbiztosítást kötött. A biztosítás az eddigi benyomások alapján csak különböző feltételekkel és igen homályosan megfogalmazott felelősségkizáró nyilatkozatok mellett érvényes, tehát nem világos, milyen káresetekre vonatkozik valójában. Van olyan város, ahol a szállásadóknak előírják, hogy be kell tartaniuk a meglévő zajterhelési, parkolási, hulladékszállítási és egyéb rendelkezéseket, amelyek a környék békéjét biztosítják.²⁰

Az Airbnb-re vonatkozó, 2016 májusában Berlinben elfogadott rendelet a Santa Monica-beli szabályokhoz hasonlóan restriktív jellegű. De ugyanúgy, ahogyan az amerikai városok esetében láttuk, Berlinnek sincs hozzáférése a szállásadók adataihoz, így itt is türelemmel ki kell várni, mennyire lehet az előírás hatékony.²¹ Egyelőre semmi jele annak, hogy az Airbnb tevékenysége Berlinben alábbhagyna.

Az Egyesült Államokban a szövetségi szint eddig csekély érdeklődést mutatott az iránt, hogy szabályozza a magán szálláshelyek online bérbeadását vagy a „megosztásalapú gazdálkodás” egyéb szempontjait. **Elizabeth Warren szenátor asszony**, 2016 júliusában azonban két másik szenátorral együtt megtámadta, és levélben felszólította a Szövetségi Kereskedelmi Bizottságot, kérve: vizsgálja ki, hogy az Airbnb és a konkurens portálok tevékenysége valóban lakáshiányt okoz-e a városokban, és valóban az egekbe veri-e a bérleti díjakat. A levélben egyebek között utaltak az egyik legfrissebb tanulmányra, amely szerint a rövid távú ingatlan-bérbeadások bevételének aránytalanul nagy része kerül a kereskedelmi szolgáltatók zsebébe. Arra is felszólították a hatóságokat, hogy az aránytalanságok mértékét is vizsgálják ki.

Nagyon valószínű, hogy a magán szálláshelyek online bérbeadása és az Airbnb helyi lakáspiacokat romboló „diszruptív” hatása minőségi ugrás előtt áll. A RealtyShares „The Rise of Airbnb Investor” (Az Airbnb befektető felemelkedése) című legutóbbi jelentése utal egy szakmabeli szövegre, amely szerint olyan tíz- vagy akár százezer ingatlannal rendelkező ingatlan-

vállalatok vannak, amelyek ígéretes és lukratív stratégiaként tekintenek az Airbnb-n keresztül történő értékesítésre.²² Tény, hogy Brian Chesky, az Airbnb ügyvezetője, és több nagy ingatlan cég vezetői között már sor került néhány tárgyalásra.²³ Ha ezek a vállalatok tényleg elkezdik a lakásokat nagy számban az Airbnb-n vagy ahhoz hasonló portálokra keresztül rövid távon bére adni, azzal igen durván csökkentenék az adott városokban lakók számára az elérhető lakásállományt. Az ilyen „szteroidos Airbnb”-hez képest elenyészőnek tűnik majd az a rombolás, amit a vállalatok eddig okoztak.

Uber és a bérelt utak (ride-renting) - rosszul sikerült szabályozás

Az Uber és más utazási/taxi szolgáltatást közvetítő vállalat határozottan ellenáll, és még csak nyomokban sem tartja be a taxikra vonatkozó ipari tevékenységek szabályzatát, hiszen önmagukat nem taxivállalatnak, hanem technológiai vállalatnak tekintik. Az Uber szerint a gépjárművezetők „magánvállalkozók” és nem alkalmazottak. Ezzel az ürüggyel és ügyvédek tucatjának segítségével, az Uber és a Lyft még megúszták, hogy a gépjárművezetőknek nincs megfelelő biztosítása, és hiányos a háttérellenőrzés. A beszámolók szerint az Uber a rendelkezések megjelenését követően még azokat a rendelkezéseket sem tartja be, amelyeket eredetileg ő maga elfogadott. Így néhány városban a hatóságok autókat foglaltak le és pénzbüntetést szabtak ki a gépjárművezetőkre.²⁴ Az Uber felajánlotta, hogy kifizeti a pénzbün-

20. Stephen R. Miller, „First principles for regulating the sharing economy, « (A megosztásalapú gazdaság szabályozásának alapelvei) Harvard Journal on Legislation, Volume 15, 2016, 192. old.

21. Steven Hill, „Berlin sollte härter gegen Airbnb vorgehen,« (Berlinnek keményebben kellene fellépnie az Airbnb-vel szemben) Tagesspiegel, 2016. jún. 2., <http://www.tagesspiegel.de/politik/tourismus-und-mieten-berlin-sollte-haerter-gegen-airbnb-vorgehen/13681380.html>.

22. „The Rise of the Professional Airbnb Investor, « ((A profi Airbnb befektető felemelkedése) RealtyShares, 2016. febr. 9., <https://www.realtyshares.com/blog/the-rise-of-the-professional-airbnb-investor/>

23. Oshrat Carmiel és Eric Newcomer, „Airbnb Reaches Out to Big Landlords to Share Their Tenants' Spoils, « Skift, 17 December 2015. nov.17. <https://skift.com/2015/12/17/airbnb-reaches-out-to-big-landlords-to-ease-rent-als-by-tenants/>.

24. Johana Bhuiyan, „Here Is Where Uber and Lyft Are Facing Regulation Battles in the United States,« BuzzFeed News, 2014. dec.15. http://www.buzzfeed.com/johanabhuiyan/here-is-where-uber-and-lyft-are-facing-regulation-battles-in?utm_term=.cveoOYoZN&sub=3544682_4617758%20-%20mv21QQenv#.ck43zR-zdPB.

tetéseket – egy 63 milliárd USA-dollár piaci értékű vállalat számára ez csupán egy csekély, leírható működési költség.

Németországgal és sok más országgal ellentétben az Egyesült Államokban az Uber előnyét élvezzi annak, hogy a taxizás sokszor nem kimondottan kedvelt szolgáltatás, mert lassú és ingadozó a minősége. Amikor az Uber és a vele versengő szolgáltatók még viszonylag kicsik voltak, a hatóságok egyszerűen figyelmen kívül hagyták az újonnan érkezők diszruptív magatartását és azt a tényt, hogy megsértik a taxizásra vonatkozó rendeleteket. A közvetítő szolgáltatás azonban egyre inkább terjedt, így 2013-ban **Kalifornia**, az Egyesült Államok első szövetségi államaként törvényben legalizálta a sofőr- és taxiszolgáltatást. Az állami szabályozó hatóság új kategóriaként bevezette a „szállítási hálózat vállalat” (transportation network companies/TNC) fogalmát, amelyre külön előírások vonatkoznak, pl. az autóbiztosítással, a gépjármű-ellenőrzéssel és a gépjárművezetői jogosítványával kapcsolatban.²⁵ Az új törvény szerint az Uber köteles a hatóságoknak adatokat szolgáltatni, egyebek között irányítószám szerint a gépjárművezetők számáról, a javadalmazásáról, a balesetekről és a kerekesszékes szállítására alkalmas járművek igénylésének számáról. Az adatszolgáltatási kötelezettség előírása nem volt sikeres, hiszen a vállalat e kötelezettségét a kezdet kezdetétől figyelmen kívül hagyta. Néhány év gyakorlati tapasztalat után a hatóságok 2016-ban az adatszolgáltatási kötelezettség megsértése miatt 7,6 millió dolláros pénzbüntetést róttak ki a vállalatra.²⁶

Nem ez volt az első alkalom, hogy törvénytértés miatt, pl. utasokra vonatkozó adatok kezelése miatt, pénzbüntetést róttak ki a vállalatra. 2016 januárjában az Uber azért fizette be a büntetést, hogy a **New York-i** államügyészség leállítsa ellene az érzékeny felhasználói adatok kezelésére vonatkozó nyomozását. A **San Franciscó-i** és **Los Angeles-i** kerületi államügyészségek is eljárást indítottak az Uber ellen a fogyasztók félrevezetése miatt a cég háttérének visszaellenőrzésére vonatkozóan, amit a San Franciscó-i kerületi államügyészség is „teljesen nyomon

követhetetlennek” minősített.²⁷

Az Uber elégtelen háttérellenőrzésének már volt tragikus következménye is. 2013 szilveszter éjszakáján egy Uber sofőr San Franciscó-ban halálra gázolta a hatéves Sofia Liut, továbbá súlyos sérüléseket okozott a vele lévő anyjának és kistestvéreinek is. Kiderült, hogy a gépjárművezetőnek Floridában már volt egy esete gondatlan vezetés miatt, sőt le is tartóztatták, amikor 160 km/órás sebességgel próbált előzni, amivel a szembejövő forgalmat is veszélyeztette. A hiányos háttérellenőrzési lehetőségek miatt a sofőr szakmai előéletének ezeket a pontjait sem tudták feltárni.²⁸ A vállalat viszont semmiféle felelősséget nem vállalt a már ismert indokolással: a gépjárművezető nem Uber alkalmazott, hanem „önálló vállalkozó”.

Kalifornia próbált megoldást találni az Uber és hasonló szolgáltatók gépjárművezetőinek biztosítási felelősségére. A próbálkozás azonban a működésképtelen törvények mintapéldája lett, mert a szabályozás tárgyát nem tudta áttekinteni. A törvény egymillió USA-dolláros minimális fedezetet írt elő biztosítási esetenként, amit az Uber biztosított is. A gyakorlatban azonban a törvény „biztosítási kikaput” nyitott meg abban a kérdésben, hogy ki a felelős, ha a gépjárművezető ugyan az Uber alkalmazáson jelentkezett be, de nem szállít utast és éppen nem utashoz utazik. Az Uber ügyvédei, ami-

25. Tomio Geron, „California Becomes First State To Regulate Ridesharing Services Lyft, Sidecar, UberX,” *Forbes*, 2013. szept. 19. <http://www.forbes.com/sites/tomiogeron/2013/09/19/california-becomes-first-state-to-regulate-ridesharing-services-lyft-sidecar-uber-x/#14178fc667fe>.

26. Douglas Macmillan, „Uber Bows to \$7.6 Million Fine in California,” *Wall Street Journal*, 2016. jan. 14. http://blogs.wsj.com/digits/2016/01/14/uber-bows-to-7-6-million-fine-in-california/sub=3544682_4617758%20-%20mv21QQenv#.ck43zR-zdPB.

27. Uber megállapodik a Hirease-el a háttérellenőrzések elvégzéséről, hogy nyilvánosan elérhető adatok felhasználásával ellenőrizze a jelentkezőket. Az adatok forrása szövetségi és tagállami bírósági adatok, országos nyilvántartások szexuális bűncselekmények elkövetőiről és a szövetségi tagállam-közi bünyügyi adatbázis kereső, ami a szövetségi államok hatósági információit rögzíti (<http://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2014/12/19/stop-attacking-uber-for-lax-safety-standards/>).

28. Carolyn Said, „Uber to Vet Drivers More Thoroughly,” *San Francisco Chronicle*, 2014. febr. 12., <http://blog.sfgate.com/techchron/2014/02/12/uber-to-vet-drivers-more-thoroughly/>; Olivia Nuzzi, „The Ten Worst Uber Horror Stories,” *Daily Beast*, 2014. nov. 19., <http://www.thedailybeast.com/articles/2014/11/19/the-ten-worst-uber-horror-stories.html>.

kor csak szükségesnek találták, kihasználták ezt a joghézagot, egyebek között a Sofia Liu elgázolásával kapcsolatos felelősség elhárítására is. Az Uber gépjárművezetők így kikerültek a szakma szabályozásából, azokból a normákból, amelyek pl. a pizzaszállítókra és gyakorlatilag minden más hivatásos sofőrre, így a „normál” taxisofőrökre is vonatkoznak, akikre a vállalatuk köt biztosítást arra a teljes időre, amíg a gépjárműjükben tartózkodnak.

A közvélemény nyomására – és bizonyára a kockázatitőke-befektetőkre is, akik aggódtak a vállalat jó híre miatt – az Uber végül bejelentette, hogy a jövőben megszünteti ezt a „biztosítási joghézagot”²⁹. A nyilvánosság számára közvetített vállalati „felelősségtudat” javarészt csak kozmetikázásnak bizonyult, hiszen minimális szinten tartották a biztosítási védelmet, messze elmaradva az egymillió USA-dolláros felelősségbiztosítási összegtől, amit a törvény arra az esetre ír elő, ha a gépjárműben utasok tartózkodnak. Időközben ez lett az Uberre jellemző eljárás: inkább fizet kisebb összegeket, csakhogy eloszlassa a közvélemény nyomását.

A szabályozási kísérletek ellenállásba ütköznek

A **texasi Austinban** az Uber és a Lyft számára rendkívül népszerűnek és jövedelmezőnek bizonyultak a bérelt utak, de 2015 végén a városi tanács egy olyan rendeletet fogadott el, amelyben a vállalatot taxiszolgáltatóként határozták meg és szabályozták, különösen annak érdekében, hogy a háttérellenőrzés részeként a gépjárművezetők ujjlenyomatát is rögzíthessék. Az Uber és Lyft válaszul 8 millió dollárt költött egy polgári kezdeményezésre, hogy visszavonják a városi tanács határozatát, és azzal fenyegetett, hogy teljes mértékben kivonul Austinból, ha az eredmény nem lesz megfelelő. Miután veszítettek, a két cég valóban kivonult Austinból, de bejelentették, hogy a konzervatívabb szövetségi állami szinten fellebbeznek a helyi törvény visszavonásáért.

A különböző esetek alapján világos, hogy az Uber, az Airbnb és sok más kezdő vállalat szó szerint

minden jogszabály ellen harcol. Teljesen mindegy, hogy a törvényt a városi önkormányzat határozata alapján fogadták el vagy polgári kezdeményezésre, mindegy, hogy a vállalatok részt vettek-e a jogszabály megfogalmazásában, nem számít az sem, hogy a törvény előírja számukra az adatszolgáltatást – ezek a vállalatok feszegetik a határokat, és mindig ellenállnak. Az Egyesült Államokban – vagy bármely más országban – ha a helyi vagy a szövetségi állami kormányzatok védeni akarják a közjót, valamint szabályozni a diszruptív vállalatokat, és ezért szabályozni akarják a digitális gazdaságot, különösen a megosztásalapú/eseti munka gazdaságot, fel kell készülni arra, hogy a kormányzati szabályozás és végrehajtás minden eszközt alkalmazni kell, sőt a jogsértések ellen a bünvádi eljárásokat is.

„Diszruptívak” a munkaerőpiaci statisztikák is?

Egyre inkább úgy tűnik, hogy hagyományos eszközökkel nehezen kimutathatók az új munkaerőpiaci jelenségek, pl. az eseti megbízással dolgozók. Ezért érzékelhető az Egyesült Államokban úgy, hogy alig emelkedett az ilyen foglalkoztatottak száma, legalább is a munkaerő-statisztikai hivatal (Bureau of Labor Statistics) hivatalos adatai szerint. A közvetlenül az amerikai kormány alá tartozó ellenőrző hivatal (Accountability Office) 2015. áprilisi jelentése szerint viszont a „becslések szerint az átmeneti foglalkoztatásban dolgozók a teljes keresőképes lakosságnak mintegy 5 - 30 százalékát teszik ki”, attól függően, hogy az átmeneti foglalkoztatás rendkívül eltérő definíciói közül melyik szerint számoljuk.³⁰ Az eredmények közti jelentős különbség nyilvánvalóan az eltérő mérési technikákra vezethető vissza. Az Egyesült Államok Kereskedelmi Minisztériuma egy jelentésében arra a következtetésre jutott, hogy a statisztikai hiva-

29. "Uber Extends Insurance to Working Drivers without Passengers," San Francisco Chronicle, 2014. márc. 14. <http://www.sf-gate.com/technology/article/Uber-extends-insurance-to-working-drivers-without-5316981.php>.

30. "Contingent Workers: Incomes and Benefits Lag Behind Those of Rest of Workforce," az Egyesült Államok Számvevőszéke, GAO/HEHS-00-76, 30 June 2000, <http://www.gao.gov/products/GAO/HEHS-00-76>.

talok nem tudják megfelelően felmérni a megosztás-alapú gazdálkodásban sem a foglalkoztatás mértékét, sem annak pénzügyi jelentőségét, hiszen nem férnek hozzá a szükséges adó-dokumentumokhoz, amelyek betekintést adnának a nem munkaviszonyban dolgozók jövedelmi adataiba.³¹

Larry Kratz, a Harvard Egyetem közgazdásza szerint az "alternatív foglalkoztatási viszonyok" között dolgozó munkavállalók - önfoglalkoztató vállalkozók, független szakmai szolgáltatók (szabadúszók) és hasonlók - jövedelme 2005 és 2015 között 50 százalékkal növekedett. „2005 óta az amerikai gazdaság teljes nettó foglalkoztatási növekedése úgy tűnik, az alternatív foglalkoztatási viszonyoknak köszönhető”.³² Hasonló következtetésre jutott több más független értékelés is. A hivatalos adatokban azonban ebből semmi nem látszik.

Nagyon nehéz lesz a politikai döntéshozóknak megfelelő szabályozást biztosítani, ha nincsenek meg az ilyen technológiai platformok tevékenységének nyomon-követéséhez szükséges adatok. Ez is oka annak, hogy az amerikai Munkaügyi Minisztérium és a Statisztikai Hivatal már most készül arra, hogy 2017-től több adatot gyűjtsenek az ideiglenes és átmeneti foglalkoztatásban dolgozókról.

Nehézségek legfőképpen a munkavállalói jogok érvényesülésében mutatkoznak

Egy országos tanulmányból kiderült, hogy az Egyesült Államokban a munkáltatók 3,4 millió kényszervállalkozót jogellenesen szerződéses munkavállalóként „jelentettek”, míg az Egyesült Államok Munkaügyi Statisztikai Hivatal becslése szerint a vállalkozások kb. 30 százaléka az alkalmazottait jogellenesen nyilvánítja vállalkozónak.³³ Az Obama-kormány idején működő Munkaügyi Minisztériumot tartják évek óta a leginkább munkavállaló-barát minisztériumnak, de ez sem volt képes vagy hajlandó arra, hogy véget vessen ennek a visszaélésnek. A szabályozás hiányosságai miatt sorra nyújtanak be polgári jogi eljárásban csoportos kereseteket. Ezek a keresetek egyelőre még a hagyományos gazdaságot támadják. 2015 júliusában a Fedex egy 288 millió dolláros

büntetést kellett, hogy elfogadjon a szövetségi állam határozata értelmében, ami szerint a vállalat 2300 kaliforniai futárt csapott be a fizetések és juttatások kifizetése során azzal, hogy a dolgozókat jogtalanul „önálló vállalkozóként” kezelte.³⁴ A Microsoftnak 97 millió dollárt kellett egy jogvita elrendezésére kifizetnie, amelyben a vállalatot azzal vádolták, hogy több mint 8000 munkavállalónak nem fizette ki a törvény szerinti juttatásokat. Los Angeles-i és Long Beach-i fuvarozó vállalatok két nagy pert is vesztek a gépjárművezetőkkel szemben, akiknek azért fizettek kevesebb bért, mert helytelenül önálló vállalkozónak sorolták be őket. A hagyományos gazdaságban a legtöbb munkahely általában továbbra is szabályos, teljes vagy részmunkaidős foglalkoztatást jelent.

A megosztásalapú/eseti munkagazdaság vállalatai ezzel szemben szinte kizárólag olyan munkakeresőket közvetítenek, akik jogilag „vállalkozók” és nem számítanak alkalmazottnak. Az Egyesült Államok munkajogi törvénye az ilyen munkaerőnek csak nagyon csekély védelmet biztosít. Érdeemes azt is megjegyezni, hogy az Egyesült Államok Munkaügyi Minisztériuma még egyetlen panaszos eljárást sem folytatott le ilyen hibás besorolás miatt az esetimunka-vállalatok ellen.

A megosztásalapú/eseti munkagazdaság vállalatai ezzel szemben szinte kizárólag olyan munkakeresőket közvetítenek, akik jogilag „vállalkozók” és nem számítanak alkalmazottnak. Az Egyesült Államok munkajogi törvénye az ilyen munkaerőnek csak nagyon csekély védelmet biztosít. Érdeemes azt is megjegyezni, hogy az Egyesült Államok Munkaügyi Minisztériuma még egyetlen panaszos eljárást sem folytatott le ilyen hibás besorolás miatt az esetimunka-vállalatok ellen.

31. Rudy Telles Jr., "Digital Matching Firms: A New Definition in the «Sharing Economy» Space," az Egyesült Államok Kereskedelmi és Gazdasági Minisztériuma és a Statisztikai Hivatal Vezető Statisztikusa, ESA kiadású levél #01-16, 2106. jún. 3. <http://www.esa.gov/sites/default/files/digital-matching-firms-new-definition-sharing-economy-space.pdf>, 17. old

32. Rob Wile, "Harvard economist: All net U.S. job growth since 2005 has been in contracting gigs," Fusion, 2016. márc.29., <http://fusion.net/story/285543/krueger-katz-gig-economy-forthcoming-paper/>.

33. Greenhouse, "U.S. Cracks Down on «Contractors» as a Tax Dodge."

34. Robert Wood, "FedEx Settles Independent Contractor Mislabeling Case For \$228 Million," Forbes, 2015. Jún. 16. <http://www.forbes.com/sites/robertwood/2015/06/16/fedex-settles-driver-mislabeling-case-for-228-million/> \ „4c145cfe5f5a” \hsites/robertwood/2015/06/16/fedex-settles-driver-mislabeling-case-for-228-million/#4c145cfe5f5a.

rolás miatt az esetimunka-vállalatok ellen.

A digitális vállalatok önmagukat továbbra is kizárólag vállalkozók közvetítőjének tekintik, tehát olyan személyek közvetítőjének, akik „saját vállalkozásuk ügyvezetői”. Olybá tűnik, sok esetben legalábbis kérdéses, hogy nem létezik valamilyen törvényi előírás, ami az esetükben megkülönböztető kritériumként szolgál a foglalkoztatottak és vállalkozók közti különbségtételre. Több ezer munkavállaló nevében nyújtottak már be különböző jogi irodák csoportos kereseteket. Az Uber egy ilyen kereset kapcsán inkább kártérítést fizetett, minthogy megkockáztassa, hogy elveszítsen egy bírósági pert és végig kelljen néznie, hogyan omlik össze a vállalat modellje. A Fortune magazin tanulmánya szerint ugyanis, ha az Ubernél dolgozó összes gépjárművezetőt alkalmazotként sorolnák be, akkor annak összköltsége a vállalat szempontjából rendkívül aggasztó képet festene: ha ezt bírósági úton érvényesítenék, akkor a szolgáltató valószínűleg csődbe menne.³⁵

Más vállalatok ellen is benyújtottak már kereseteket – pl. a Postmates, Try Caviar és az Instacart csomagküldő szolgálatok ellen, a Washio mosodaszolgáltató ellen, a Shyp szállítmányozási céggel szemben és a Homejoy takarító cég ellen is. Az itt dolgozók is bírósági úton próbálták érvényesíteni, hogy őket alkalmazottnak, ne pedig önálló vállalkozónak sorolják be.³⁶ Egy ilyen eljárásban azonban több év is eltelik, mire megszületik az ítélet.

A munkavállalók csúcstechnológiás ellenőrzése a szabályozási vákuumban

Az esetimunka gazdaságában az "önálló vállalkozók" egyre inkább azzal szembesülnek, hogy csúcstechnológiás „munkavállaló-ellenőrzési rendszerek” figyelik őket, amelyekkel szemben a munkavállalói jogok biztosította védelem nélkül eddig az Egyesült Államokban nagyon nehezen lehetett fellépni. Az Upwork pl. a kereskedelmi ügyfeleinek egy olyan eszköztárat biztosít az online menedzsment és az online felügyeleti rendszerek keretében, amivel az ún. cyber slacking (kiber lazítás) ellen léphetnek fel, azaz felügyelhetik, hogy munkaidőben használják-e magáncé-

lokra az internetet. Ezzel azt akarják elérni, hogy a (rosszul fizetett) szabadfoglalkozásúak csak a munkára összpontosítsanak. A vállalat egy „Privát munkahely” elnevezésű szoftvert fejlesztett ki, amely percre lebontva nyomon követi az ott dolgozó billentyűzet leütései alapján a belépéseket, nyomon követi az egér mozgását, és – a munkavállalói felügyeleti rendszer legújabb innovációjaként – rendszeresen és titokban a képernyő képet is rögzít. Ezzel a munkáltató tulajdonképpen folyamatosan ellenőrizheti a munkavállalóit.³⁷ Stephane Kasriel, az Upwork ügyvezetője, lelkesedéssel áradozik a felügyeleti technológiáról: „szűrőpróbaszerű képernyő képekkel egyértelműen meg tudom állapítani, hogy azzal a feladattal foglalkoznak-e, amivel megbíztam őket”.³⁸

A megosztásalapú/esetimunka gazdaság vállalatainak jogi szabályozására tett kísérleteket az Egyesült Államokban eddig még nem sok siker koronázta. A legtöbb próbálkozás az elmúlt két évben történt, de ezek is következtelenek voltak, és ezért nem megfelelőek. Sokszor rossz volt a kialakítás és nem hatékony a megközelítésmód. Szövetségi szinten még egyáltalán nem történt szabályozás, és az egyes szövetségi államok és a helyi szint erőfeszítései gyakran elégtelennek bizonyultak. A felügyelőhatóságok mintha időközben rájöttek volna arra, hol hibáztak, és hogyan lehetne a hibákat kijavítani. De vannak olyan intézmények, ahol még mintha egyáltalán nem vennének tudomást az új technológiákról és vállalatokról, illetve, mintha ideológiai értelemben egyetérténe a megosztásalapú gazdaság vezető vállalatainak neoliberalis és kormányzatellenes filozófiájával.

35. Stephen Gandel, „Uber-nomics: Here’s what it would cost Uber to pay its drivers as employees,” Fortune, 17 September 2015, <http://fortune.com/2015/09/17/ubernomics/>.

36. Biz Carson, „The lawyer fighting for Uber and Lyft employees is taking the fight to four more companies,” Business Insider, 1 July 2015, <http://www.businessinsider.com/postmates-shyp-and-washio-hit-with-legal-action-from-contractors-2015-7?IR=T>.

37. Michael Carney, „Work Is No Longer a Place—oDesk Launches Private Workplace to Better Manage Freelance Talent Online,” PandoDaily, 25 September 2013, <http://pando.com/2013/09/25/work-is-no-longer-a-place-odesk-launches-private-workspace-to-better-manage-freelance-talent-online/>.

38. Sara Halzack, „Elance-oDesk Flings Open the Doors to a Massive Digital Workforce,” Washington Post, 13 June 2014, http://www.washingtonpost.com/business/freelancers-from-around-the-world-offer-soft-ware-developing-skills-remotely/2014/06/13/f5088c54-efe7-11e3-bf76-447a5df6411f_story.html.

7. Tanulságok levonása és megfelelő lépések

Az Atlanti-óceán két partján működő nemzetgazdaságok rendkívül gyorsan fejlődnek, a fejlődés legfontosabb mozgatórugója a digitális technológia. A szakértők nagy meggyőződéssel és határozottan a közeli jövőre jósolják azokat a tudományos-fantasztikus elképzelésnek hangzó előrejelzéseket, mint az embereket kiváltó robotok felemelkedése, az autonóm járművek, az ember és a gép összeolvadása vagy a biotechnológia.

Minden egyes tanulság, amit ma levonunk, csak átmenetileg lehet hasznos, hiszen a kép rendkívül gyorsan változik. Ennek ellenére több következtetés is lehetséges.

Első lecke: adatok, adatok, adatok

A digitális korban az adatok használatára vonatkozó új útmutatókra nem csak az Egyesült Államokban van szükség: Szükség van rá, ha azt akarjuk tudni, hogyan dolgoznak manapság az emberek, milyen kereskedelmi tevékenységet folytatnak a digitális vállalatok, és hogyan akarják nyomon követni névtelen vállalkozóik hatalmas seregeit, vagy ha fel akarunk lépni a szerződéses munkavállalók felügyeletének túlburjánzása vagy adataival való visszaélések ellen, vagy akár mi magunk akarunk védekezni az ellen, hogy személyes adatainkat felkutassák. Jó adatok nélkül a nyilvánosság, de a felügyelőhatóságok is olyanok, mint a repülőgép, ami éjszaka radar nélkül akar repülni. Mi, a közvélemény, vissza kell, hogy szerezzük az adatok ellenőrzését, hiszen a digitális korban az adat egyre inkább forrást és hatalmat jelent.

A digitális vállalatok szakmai tevékenysége ugyanolyan átlátható legyen, mint más vállalatoké

Az Airbnb, Uber és néhány más vállalat olyan üzleti adatokat is titokban tart, amelyek nélkülözhetetlenek a vállalatok szabályozásához és ahhoz, hogy

szolgáltatásaikat a fogyasztók, a munkavállalók és a lakosság számára biztonságosabbá tegyék. Az Egyesült Államok tapasztalata egyértelműen azt mutatja, hogy a digitális vállalatok minden szabályozási kísérlet ellen hevesen védekeznek, mintha a vállalati modelljük és teljes vállalati létük forogna kockán. A hivatalos szervek tranzakciós adatokra vonatkozó kérését rendszerint a szállásadók, a sofőrök vagy egyéb megbízottak vélt személyes adatvédelmi jogaira hivatkozva elutasítják. Világos azonban, hogy az adatszolgáltatás hiánya alapvetően újra írta a szállodák, taxivállalatok és más ágazatok kereskedelmi jogát. Megkerülhetővé tette a városi önkormányzat jogát, hogy maga alakítsa az egyes ágazatokat a vállalkozási engedélyek kiadásával és a vállalatok bejegyeztetésével. Ha valaki kereskedelmi vállalkozássá alakítja a lakását vagy saját autóját, akkor azzal bizonyos jogi előírásoknak is meg kell felelnie. Az Egyesült Államok tapasztalata azt mutatja, hogy a hatóságoknak minden rendelkezésre álló jogi, politikai és törvényalkotási eszközzel fel kell készülniük, hogy a digitális gazdaságban is képesek maradjanak arra, hogy felhasználják az új technológiák előnyeit, de elkerüljék a károsnak tekintett következményeket.

Meg kell őrizni a digitális munkahelyeken a személyi és információs jogokat

A munkavállalóknak és a szabadfoglalkozásúaknak vissza kell szerezni foglalkoztatottként is a saját adataik fölött való ellenőrzés jogát. A munkahelyeken gyűjtött adatokat nagyon gyakran a munkavállalók utáni kémkedésre használják fel. A munkavállalói adatok bizonyos mértékű „védelme” fontosabb annál, mint a munkáltatók kérése, hogy csúcstechnológiás felügyeleti rendszerekkel kövessék és ellenőrizzék az alkalmazottak munkáját. Az értékelési rendszerekből a munkavállalóknak meg kell kapniuk a rájuk vonatkozó értékelési adatokat, és lehetővé kell tenni számukra, hogy a jó besorolásokat más platformokra is átvigyék. A digitális korban az új vállalati és foglalkoztatási formák igen gyorsan eljuthatnak arra a pontra, amikor már sértik az állampolgári és a személyiségi jogokat. Ezért ezek esetleges védelmére irányelveket kell bevezetni.

Második lecke: a szabadfoglalkozásúak nemzete

Sokkal határozottabban meg kell jeleníteni a hivatalos statisztikákban a digitális gazdaságban dolgozó több millió ember munkakörülményeit is. Az Atlanti-óceán két partján működő kormányzatok és a magángazdaságban dolgozó tudósok eszmecseréjéből egyértelművé vált, hogy nem látható át, hányan dolgoznak vállalkozóként, illetve szabadfoglalkozásúként az online munkaközvetítőkön keresztül, mint az Upwork, és hányan hullottak ki a társadalombiztosítási rendszerekből. Az Egyesült Államokban, Németországban és más országokban is az adatok gyűjtésének és elemzésének hagyományos módszerei még mindig a „normál” munkaköri viszonyok „régiszip napjait tükrözik”. Az adatok nem tudják kielégítően leképezni az új valóságot, és különböző mítoszokat táplálnak a digitális platformok előnyeiről.

Harmadik lecke: a vállalatok adóztatása

Egyre inkább úgy tűnik, hogy a digitális gazdaságban a helyi és nemzeti adóztatási módszerek már nem vagy csak lényegesen nehezebben érvényesíthetők, mert a diszruptív vállalatok különleges lehetőségeket kiaknázva megkerülik az adófizetést. A kormányoknak a digitális gazdasághoz kell igazítani az adózási rendszereiket. Ha nem teszik, a felügyelő- és pénzügyi hatóságok és a vállalatok közti macska–egér játék magát a szociális államot fogja aláásni. A vállalatokat törvényileg kell kötelezni arra, hogy átadják a helyes adó mértékének meghatározásához szükséges adatokat. Ha a jövőben várhatóan egyre több munkavállaló dolgozik az interneten keresztül olyan digitális vállalatoknak, mint pl. az Upwork, amelynek a központja külföldön van, akkor lehetővé kell tenni az adóhatóságok számára, hogy hozzáférjenek ezeknek a munkavállalóknak az adataihoz. A társadalombiztosítási járulékokkal kapcsolatban ugyanez a kérdés merül fel.

Negyedik lecke: a digitális vállalatok politikai befolyása

Az Egyesült Államokban egyértelműen felis-

merhető, hogy az Airbnb, az Uber és más vállalatok nagy ráfordítással és rendkívül ügyesen befolyásolják a politika és a közvélemény alakulásának folyamatát, hogy megakadályozzák a digitális gazdaság szabályozására tett kísérleteket. Az ilyen vállalatok stratégiájának fontos eleme, hogy képesek a jelentős ügyfélkörük mobilizálására, ami nagy politikai erőt jelent. A Szilícium-völgy vállalatai a „polgári aktivizmust” ügyesen összekapcsolják a vállalati lobbistákkal, ügyvédekkel és PR-gurukkal, a maga területén minden hájjal megkent szakemberekkel. A vállalatok igen ügyesnek bizonyultak abban is, hogy politikai nyomást gyakoroljanak, politikusokat befolyásoljanak és ellenálljanak a szabályozási és adóztatási kísérleteknek.

Ötödik lecke: a munkavállalókat újra helyzetbe hozni

Lehetővé kell tenni a munkavállalók számára, hogy kiálljanak **önmagukért** és helyzetükön közösen változtassanak. Seattle városa ebből a szempontból élvonalban tekinthető: egy 2015 decemberében elfogadott törvénnyel biztosították a kereteket ahhoz, hogy az Ubernél dolgozó sofőrök szervezkedjenek és közösen tárgyaljanak bérekről és munkakörülményekről. A törvény nagyon ügyesen megkerül egy szövetségi törvényt, amely alapvetően megtiltana az Uber és a Lyft gépjárművezetőihez hasonló független vállalkozók számára, hogy szakszervezetet alapítsanak, vagy szakszervezeti tagok legyenek. A közhasznú szervezetek azonban szervezhetnek szabadfoglalkozásúakat és vállalkozókat is. Így ezt az utat nyitották meg a sofőrök számára – igen merész jogi sakkhúzás, amit az Uber és szövetségesei természetesen megtámadtak. A törvény még nem lépett hatályba, így még nem tudunk semmit a hatásairól. A stratégiát eddig még egyetlen más város sem vette át.

Hatodik lecke: a digitális kornak megfelelő társadalombiztosítási rendszerek

Ha egyre többen dolgoznak szabadfoglalkozásúként, kölcsön-munkavállalóként vagy egyszemélyes vállalkozásként, akkor egyre fontosabbá válik ezeknek a foglalkoztatási csoportoknak

a továbbképzéshez, munkajoghoz, társadalombiztosításhoz való hozzáférési joga és lehetősége, de ugyanúgy a nagy sebességű internet és más technikai lehetőségek megfizethető árú elérése is. Az új foglalkoztatási formákhoz, mint a „crowd working” („közösségi kiszervezés keretében történő foglalkoztatás”) új szabályok is kellenek. Be kell vezetni a bérek, az egészségügy, a biztonság, a munkaidő és a társadalombiztosítás minimális normáit, mert csak így lehet elkerülni, hogy ezek a foglalkoztatási formák újabb kizsákmányoláshoz és szabálytalan foglalkoztatási viszonyokhoz vezessenek.

Ki kell terjeszteni minden munkavállalóra egyfajta mobil és univerzális biztonsági hálót, az egyéni vállalkozókat és a crowd working dolgozókat is beleértve; biztosítani kell, hogy a vállalatok részt vállaljanak a társadalombiztosítási járulékok finanszírozásából abban az időszakban, amikor a munkavállalók számukra megbízással dolgoznak. A *Raw Deal: How the „Uber Economy” and Runaway Capitalism Are Screwing American Workers* című könyvben egy univerzális és mobil biztonsági hálóra teszek javaslatot, amely a „művészek társadalombiztosítási alapjához” hasonlóan működne, de mindenkire kiterjeszthető. A biztosítás egy olyan támogatást jelentene, mint amit Németországban a művészek, zenészek és újságírók számára működtetnek, erre lehetne felépíteni a rendszert és kiterjeszteni más foglalkoztatási csoportokra is, mindazokra, akik jelenleg kiesnek a társadalombiztosítási rendszerből. Az Egyesült Államokban, különösen helyi szinten, már láthatók ebben az irányban az első lépések, de még biztosan több évbe telik, hogy ez országos szinten is lehetővé váljék.³⁹

Bár az Egyesült Államokban még gyerekcipőben jár a törvények, a szabályozás és a munkavállalók védelmének digitális gazdasághoz történő hozzáigazítása, mégis egyre jobban felismerhető, hogy a gazdaságnak, a kormánynak és a szakszerve-

zeteknek alkalmazkodniuk kell az új körülményekhez, és együtt kell működniük abban, hogy egy új társadalmi szerződést dolgozzanak ki minden munkavállalói típusra, foglalkoztatás fajtára és ágazatra. Hasznos lenne, ha Németországban és Európában tanulmányoznák az Egyesült Államok szabályozási kísérleteit, és különösen a hiányosságokat és az elkövetett hibákat vizsgálnák meg. Az így nyert felismerések nagy segítséget jelentenek egy új, a még csak most kezdődő digitális kornak megfelelő infrastruktúra kiépítésében, ami tovább viheti a német szociális piacgazdaság előnyeit.

39. Steven Hill, „New Economy, New Social Contract: A Plan for a Safety Net in a Multiemployer World,” New America Foundation, August 2015, <https://www.newamerica.org/economic-growth/policy-papers/new-economy-new-social-contract/> and https://na-production.s3.amazonaws.com/documents/New_Economy_Social_Contract.pdf.

A szerzőről

Steven Hill újságíró, író és egyetemi oktató. 2016 tavaszán Holtzbrinck munkatárs volt Berlinben, az Amerikai Akadémián. Azt megelőzően vezető kutatóként dolgozott Washington DC-ben a New America Foundation-ben. Legújabb könyvét, Raw Deal: How the »Uber Economy« and Runaway Capitalism Are Screwing American Workers (<http://www.RawDealBook.com/h>) a The Globalist 2015 tíz legjobb könyve közé sorolta. Korábbi könyvei között szerepelt egyebek között a Europe's Promise: Why the European Way is the Best Hope in an Insecure Age.

A tanulmányról

A kiadványban olvasható elemzés nyilvánosan elérhető jelentéseken alapul: vállalati jelentések, újságírók írásai, ill. személyes beszélgetések, nyilvánosan elérhető sajtókiadványok, média-jelentések és más források. Konkrét vállalatokra való hivatkozás mindig többféle nyilvánosan elérhető forrás alapján történt. Az elemzésben szereplő vállalatok gyakorlatát az ágazat más vállalatai is alkalmazzák. Sőt, a digitális gazdaság világa olyan sebesen változik, hogy a vállalatok maguk is folyamatosan változtatják és igazítják gyakorlataikat és szokásaikat. A tanulmány egy általános mintát ír le, de lehetséges, hogy a vállalatok más helyeken más formákat is kipróbálnak a szokásos vállalati modelljük alternatívájaként.

Impresszum

Friedrich-Ebert-Stiftung

Kiadó:
Budapesti Iroda, Nemzetközi Párbeszéd osztály
H-1056 Budapest, Fővám tér 2-3, Magyarország

Tel.: +36-1-461-60-11
Fax: +36-1-461-60-18
E-Mail: fesbp@fesbp.hu

www.fesbp.hu

Felelős: Jan Niklas Engels

A tanulmány először angol nyelven „The California Challenge” címen jelent meg az alábbi linken: <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/12797-20160930.pdf>

Fordította: Tiszavölgyi Judit

A Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) által kiadott tartalmak kereskedelmi célú használata a FES írásbeli engedélyéhez kötött.

A Friedrich-Ebert-Stiftung küldetése Magyarországon

A Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) a szociális demokrácia alapértékei mellett kötelezi el magát: szabadság, igazságosság, szolidaritás, béke és együttműködés eszméit képviseljük. A Friedrich-Ebert-Stiftung ennek a küldetésnek kíván eleget tenni Magyarországon is. A „szociális demokrácia szószólójaként” hozzá kívánunk járulni a demokrácia, a jogállamiság és a szociális igazságosság fejlesztéséhez állami és társadalmi szinten, valamint a német és magyar nép közötti megértéshez egy közös Európában. A politikai életet, a szakszervezeteket, a médiát és a társadalmat képviselő partnereink is elkötelezik magukat ezen alapelvek iránt.

A Friedrich-Ebert-Stiftung Budapesti Irodája

A Friedrich-Ebert-Stiftung Budapesti Irodája röviddel a Szovjetunió összeomlását és az 1989-es rendszerváltást követően került megalapításra azzal a céllal, hogy dokumentálja és tanácsokkal kíséje a demokrácia és a szabadság megteremtésére irányuló átalakulási folyamatot Magyarországon. A politika és a társadalom szereplői között meglévő kapcsolódási felületen a Friedrich-Ebert-Stiftung Budapesti Irodája „a párbeszédet előtérbe helyező szervezetként” kíván közreműködni:

- nemzeti és nemzetközi szakértők és döntéshozók részvételével megrendezett szakmai rendezvények megszervezésével
- a magyar és a német társadalomban felmerülő kérdések, valamint európai témák elemzésével és beszámolók készítésével
- információs és továbbképzési programok megszervezésével

Az ebben a kiadványban kifejezésre juttatott vélemények nem feltétlenül tükrözik a Friedrich-Ebert-Stiftung álláspontját.